

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ІНШИХ ФАКТОРІВ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ І FINTECH-ІННОВАЦІЙ

*доцент Рубанов П.М.,
студентка гр.Ф–71 Тесля Н.А.,
Сумський державний університет*

Швидкий розвиток фінансових технологій формує потребу споживачів фінансових послуг у нових знаннях щодо наявних можливостей і ризиків FinTech. Важливим фактором у прийнятті індивідуумами ефективних фінансових рішень є рівень їх фінансової грамотності. У досягненні нового сучасного рівня фінансової грамотності зацікавлені не лише споживачі, а й надавачі фінансових послуг і держава, оскільки використання нових фінансових технологій дозволяє реалізовувати нові фінансові можливості, підвищувати зручність і швидкість проведення фінансових операцій, зменшувати витрати, підвищувати прозорість і конкурентоспроможність тощо. Особливо ефективними заходи з підвищення фінансової грамотності і поширення фінансових технологій можуть бути для країн, де складові фінансової системи знаходяться на етапі формування або реформування, оскільки дозволяють більш швидкими темпами і мінімальними інвестиційними витратами сформувати ефективно діючу фінансову систему, інтегруватися у глобальний фінансовий простір. Разом з тим, актуалізується проблема пріоритетності заходів з підвищення фінансової грамотності у порівнянні з іншими детермінантами розвитку FinTech-інновацій в Україні.

У дослідженні Lusardi (2019), на основі даних проєкту "Фінансова грамотність у всьому світі" (FLat World), який охоплював здебільшого країни з розвиненими економіками і фінансовими ринками, констатується, що фінансова грамотність у всьому світі знаходиться на кризовому рівні. На три питання щодо процентних ставок і інфляції, які характеризують фінансову грамотність, змогли правильно відповісти лише біля 30 % респондентів з 15 країн, а дві правильні відповіді дали лише близько 50 %.

У наукових публікаціях, зокрема у (Захарченко, 2020; Луцків, 2020; Lusardi, 2019), фінансова грамотність розглядається як головна передумова фінансової інклюзії. Як наслідок, рекомендації з поширення FinTech-інновацій зосереджуються на виконанні заходів, спрямованих на просвітницьку роботу серед населення з підвищення фінансової грамотності і популяризації FinTech-інновацій. Але слід зазначити, що у цифровій економіці і цифровому суспільстві існує достатньо каналів комунікації й отримання інформації, спроможних цілком забезпечити потреби потенційних споживачів FinTech-інновацій (спеціалізовані сайти надавачів фінансових

послуг і ЗМІ, YouTube канали і блоги професіоналів і авторитетів у сфері фінансів тощо).

Досвід швидкого поширення мобільного банкінгу у країнах Африки (на основі системи мобільних платежів M-PESA у Кенії, Танзанії, Лесото, Зімбабве тощо) ілюструє, що успіх цієї FinTech-інновації базувався не на інформаційних заходах з підвищення фінансової грамотності населення, а перш за все на відсутності суттєвих нормативно-законодавчих обмежень для розрахункових операцій (на відміну від більш розвинених країн), відсутності протидії традиційних фінансових посередників через їх слабкий розвиток, наявності незадоволеного попиту на безготівкові розрахунки, які не змогла забезпечити традиційна банківська система (через проблеми з рентабельністю і окупність інвестицій при дрібних середніх сумах грошових переказів) (Zins & Weill, 2016), зацікавленості західних інвесторів через можливості масштабування розрахункового сервісу у багатьох країнах Африки тощо.

Широке впровадження FinTech-інновацій залежить не лише від їх наявності і доступності, а перш за все від сприйняття і попиту з боку споживачів. Окрім обізнаності і знань щодо FinTech-інновацій, довіри до них, найважливішою складовою їх поширення є об'єктивний попит на відповідні фінансові продукти і операції. Так, згідно глобального дослідження Allen et al. (2016), вірогідність наявності банківського рахунку, заощаджень у фінансових установах і можливості отримання позики більша у заможних, освічених, одружених чоловіків похилого віку. Згідно іншого дослідження факторів, які впливають на фінансову інклюзію в Китаї, у більш освічених людей зростає занепокоєність стосовно витрат і довіри до банківської системи, але при цьому не спостерігається зростання банківських позик (Fungáčová & Weill, 2015). Разом з тим висока якість фінансової і правової системи, політична стабільність, довіра, забезпечена системою гарантування вкладів, і податкове стимулювання сприяють підвищенню фінансової інклюзії. Тоді як збільшення витрат на відкриття і використання банківських рахунків, просторова віддаленість від фінансової установи і підвищення вимог до розкриття інформації викликають зменшення фінансової інклюзії (Allen et al., 2016).

У дослідженні Zins & Weill (2016) констатується, що бідність населення зменшує вірогідність використання як банківського рахунку на $-7,6\%$, так і мобільного рахунку на $-18,7\%$ для найбіднішого квінтіля. Тому основним фактором прискореного впровадження FinTech-інновацій і паралельного підвищення фінансової і цифрової грамотності, фінансової інклюзії до рівня найбільш розвинених країн є наявність такого ж високого рівня попиту на фінансові послуги і підвищення добробуту та забезпеченості достатніми фінансовими ресурсами, які можуть бути спрямовані на створення

фінансових заощаджень, здійснення інвестицій і запозичень. Країни з недостатньо заможним населенням не зможуть досягти такого ж рівня фінансової грамотності та інклюзії, як у розвинених країнах, через відсутність можливостей практичного використання FinTech-інновацій для значної частки фінансово незабезпеченого населення. Це потребує коригування цільових орієнтирів, кількісних і якісних параметрів фінансової грамотності та інклюзії з урахуванням реальної фінансової спроможності домогосподарств здійснювати відповідні фінансові операції.

Важливим фактором впровадження FinTech-інновацій, підвищення фінансової грамотності та інклюзії є детінізація економіки, оскільки легальні фінансові інновації забезпечують максимальну транспарентність здійснюваних операцій, що несумісне з нелегальною чи напівлегальною фінансово-економічною діяльністю.

Також існує потреба у мінімізації базових фінансових і юридичних ризиків для усіх ринкових агентів, оскільки впровадження FinTech-інновацій збільшує фінансові ризики через новизну і/або складність нових фінансових інструментів, нормативно-законодавчу неврегульованість і незахищеність контрагентів, глобалізованість і невизначеність юрисдикцій, можливості анонімізації тощо. Більше того, з точки зору поведінкових фінансів, вірогідний негативний практичний досвід найбільш активних користувачів фінансових новацій, отриманий у середовищі з підвищеними ризиками сформує додаткові особисті обмеження і несприйняття щодо відповідних FinTech-інновацій у майбутньому, при створенні більш сприятливих умов їх використання.

Проведений аналіз показує, що для реалізації потенціалу програм з підвищення фінансової грамотності у напрямку розвитку FinTech-інновацій першочергово потрібно створити відповідні фінансово-економічні передумови розвитку фінансових технологій з урахування специфіки розвитку фінансової системи і економіки України.

Список літератури

1. Zins, A., & Weill, L. (2016). The determinants of financial inclusion in Africa. *Review of Development Finance*, 6, 46–57.
2. Fungáčová, Z., Weill, L., 2015. Understanding financial inclusion in China. *China Economic Review*, 34, 196–206.
3. Allen, F., Demirguc-Kunt, A., Klapper, L., & Martinez Peria, M. S. (2016). The foundations of financial inclusion: Understanding ownership and use of formal accounts. *Journal of Financial Intermediation*, 27, 1–30.

4. Захарченко, Н. В. (2020). Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. *Фінанси України*”, 6, 105–116.

5. Луцків, О. М. (2020). Фінансова інклюзія як драйвер економічного зростання регіонів України. *Формування ринкових відносин в Україні*, 6, 105–111.

6. Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: Evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1), 1–8.